

BUITEN

27^E JAARGANG N^O. 31

ZATERDAG 5 AUGUSTUS 1933

KLIMPLANTEN EN LIANEN IN DE „KANARIELAAN” VAN DEN BOTANISCHEN TUIN
TE BUITENZORG

Redactie: Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD

UIT HET GODSDIENSTIGE LEVEN IN MIDDELEEUWSCH

ITALIË, DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI (6) BLZ. 368—369

ZOMERNACHTDROOM, DOOR JOHAN WESSELINK .

BLZ. 369, 378

'S LANDS PLANTENTUIN TE BUITENZORG (GEÏLL.),

DOOR DR. S. BROEKHUIZEN BLZ. 367, 370—372

MOEKDEN (GEÏLL.), DOOR E. KUNERT BLZ. 372—374

EEN PAAR FRAAI BLOEIENDE VASTE PLANTEN VOOR

DEN BORDER (GEÏLL.), DOOR G. KROMDIJK BLZ. 374—376

NATUUR EN VOLKSLEVEN IN DRENTHE (GEÏLL.),

DOOR J. H. BERGMANS-REINS BLZ. 376—378

IN HET WILDE WATER VAN DEN LECHWEHRFALL TE

FÜSSEN AAN DE LECH (ILL.) BLZ. 378

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te zenden naar Rokin 74—76, Amsterdam. Bijdragen dienen vergezeld te gaan van postzegels voor eventueele terugzending.

Overneming van den inhoud, ook bij gedeelten, verboden.

Uit het godsdienstige leven in Middelieeuwsch Italië

6) DOOR KAZIMIERZ CHLEDOWSKI

DE Heilige Franciscus, die ook in vele andere opzichten een ommekeer heeft teweeggebracht in de Christenwereld, maakte een begin met het volk toe te spreken in zijn eigen taal, in eenvoudige woorden die het hart troffen, zonder zich te storen aan de traditie der rhetorica. Na hem werd het prediken in zekere mate een geestelijk privilege van de monniksorden, het volk luisterde naar de Franciscanen, Dominicanen, Augustijnen, maar om den pastoor, die van den preekstoel zijn oude formules reciteerde, bekommerde het zich weinig.

Naar de tradities van elke orde kon men bepaalde richtingen in hun redekunst onderscheiden, die in nauw verband stonden met de algemeene ontwikkeling.

De Dominicanen, die als wakers voor de zuiverheid des Geloofs, steeds beducht voor ketterij, tegen elke nieuwigheid gekant waren, hielden het hardnekkigst vast aan de oude traditie van den kansel, aan de thema's uit den tijd der scholastieken. De Augustijnen, die hun naam ontleend hadden aan een der machtigste steunpilaren van het Christendom en St. Augustinus steeds als hun geestelijken vader beschouwden, hielden gelijken tred met de wetenschap, met den vooruitgang, hadden — gelijk hun groote schutpatroon — een ruimer, vrijer gezichtskring. Voor hen had het humanisme niets afschrikwekkends, integendeel, zij wijdden zich aan de klassieke studie en streefden dan ook in hun preeken naar sierlijken stijl, naar fraaie zinswendingen en door citaten van Grieksche en Romeinsche schrijvers zochten zij de ontwikkelde, de meer beschaafden te winnen. Kardinaal Cortesi ging hierin zoover, dat hij bij de theologische studie de klassieke terminologie wilde invoeren.

De Franciscanen bewandelden natuurlijk den weg, door hun stichter aangewezen, maar deze weg was nog weinig betreden, en een groot redenaarstalent was noodig om den kansel te hervormen. Weliswaar had de Franciscanerorde haar groote redenaars en beroemde geleerden, zooals Antonius van Padua, Bonaventura, in het Noorden Roger Bacon en Duns Scott, maar deze lieden hebben geleefd in de XIIIe eeuw, schreven en predikten uitsluitend in het Latijn, behoorden tot een ander tijdperk. Hun opvolgers, die de Italiaansche taal bezigden, bereikten maar hoogst zelden den heiligen eenvoud van den stichter der orde. In plaats daarvan brachten zij boersche lomphheid naar den preekstoel, waartoe vooral het verval der kerk, de tijd van het groote schisma, heeft bijgedragen. De kansel werd menigmaal een politiek en demagogisch spreekgestoelte, waar meer onrust van uitging dan leering.

Tegen het einde der XIVe en het begin der XVe eeuw

vernam men overal in Italië klachten over den achteruitgang der prediking, in Constanz klaagde Nicolas de Clemanges, dat de prediking, eertijds de trots en de steun der bisschoppen, zoo diep was gezonken, dat men zich thans zou schamen den kansel te betreden. In den tijd van dit verval, tegen het einde der XIVe eeuw, verscheen de eerste volksprediker Vincentius Ferrier, een Spanjaard, Dominicaan, die, ofschoon hij slechts zijn moedertaal machtig was, niet slechts Spanje bereisde, maar ook de Provence, Savoye, Ligurië, Zwitserland, Frankrijk en Vlaanderen, drommen van mannen en vrouwen trok en overal tot boete maande, maar tevens schrik en vertwijfeling zaaide. Als ware volgeling van den Heiligen Dominicus dreigde hij overal met den toorn Gods en zijn redevoeringen waren zoo plastisch, dat de menschen vaak waanden voor het Jongste Gericht te staan.

In den tijd, dat de beroemde Spanjaard zijn zending reeds was aangevangen, leerde Bernardino voor priester. Hij deed deze studie geheel op Middelieeuwsche wijze, leerde grammatica, rhetoriek en moraal filosofie, voor de humanitaire stroomingen interesseerde hij zich eerst later. Reeds toen beroemd als prediker, hield hij verblijf te Verona en bezocht daar de school van den vermaarden humanist Guarino Guarini, maar stellig heeft dit onderricht zijn geestesrichting zoomin als zijn wijze van prediken gewijzigd.

Hij treedt de wereld in met al den ballast van scholastieke geleerdheid en hij is een aanhanger van de richting onder de Franciscanen, die streng de hand hield aan de reglementen van het kloosterleven. In het bijzonder houdt hij zich bezig met de studie der Apocalypsis, een studie die eeuwenlang door alle mystiek aangelegde monniken werd gemaakt. Uit de profetieën van St. Jan leidde hij de plicht af, de kerk te verdedigen, met woord en daad tegen den Satan te strijden. Satan, aldus beweert Bernardino, zendt steeds uit het diepst van de hel nieuwe vijanden van de kerk, maar God zendt daarentegen nieuwe verdedigers. Nauwelijks was de kerk gesticht, of zij werd reeds door de Joden vervolgd. God beval toen den apostelen de wereld in te trekken. Tegen de Romeinsche keizers stelde de Hemel de scharen van martelaren, tegen het derde leger van Satan, de ketters, traden de doctoren der kerk op. De vierde aanval der hel werd thans voorbereid, hiervan getuigt de scheuring in de kerk, de algemeene onverschilligheid voor den godsdienst en het ongelooft. Tegen deze vijanden werden zich de arme verdedigers van het Woord Gods, wier plicht het was, niet slechts hun stem te verheffen tegen de gebreken van het volk, maar ook tegen de zonden der keizers en pausen, koningen en prelaten.

Aldus stelde de Sieneesche monnik zich zijn roeping voor.

Zijn preeken zijn een weerspiegeling van de factoren, die gewerkt hebben op de ontwikkeling van zijn geest. Eensdeels dragen zij nog sporen van scholastieke vormen, andersdeels zijn zij vol frischheid en kracht, want zij zijn bestemd voor het volk. Iedere preek is een kunstig, doordacht geheel, dat allereerst verdeeld is in drie afdeelingen en elk daarvan is samengesteld uit onderdeelen en passages, tot in het on-eindige toe. Deze hoofdstukken en distincties dienen om de zaak van alle zijden toe te lichten en uiteen te zetten, maar door hun gekunsteldheid en het gemis aan verband met het eigenlijke onderwerp werken zij slechts verwarrend.

De scholastiek toonde een voorliefde voor dit minutieus behandelen van kwesties, dit uitpluizen tot in het absurde toe. Bernardino bezat echter genoeg kracht, genoeg gezond verstand, om ondanks de boeien der scholastiek in al die vakjes en hokjes het vrije woord te leggen en daar ruimte te vinden voor gezond oordeel en fantasie.

Behalve de boeien der scholastiek drukte nog op de redenaarskunst van Bernardino, gelijk rammelende ketenen, het telkenmale citeeren uit de Heilige Schrift en de kerkvaders. Dit was echter een onvermijdelijk uitvloeisel van den geest des tijds. Men heeft in deze preeken geteld, indien ik mij niet bedrieg, eenige tienduizenden citaten. Er was inderdaad een groot redenaarstalent voor noodig, om al deze moeilijkheden te overwinnen en de toehoorders met het vrije woord te boeien. Eenvoud, woorden die rechtstreeks het doel beoogden, werden geminacht zoowel door de scholastici als door de humanisten, die dit kleinerend noemden „de heilige boerschheid”.

Bernardino was echter hierin gelijk aan alle groote redenaars, hij reageerde op het publiek dat voor hem stond, hij wist hun gedachtengang te volgen, hun behoeften en idealen te bevredigen. Menigmaal ontleende hij zelfs het dialect, de

wijze van uitdrukking, aan hen, die hem aanhoorden, hij bezigde de zinswendingen van het volk, verhaalde populaire anecdoten, daalde af tot een grofheid, die tegenwoordig aanstoot zou geven.

Tusschen de verwardheid der middeleeuwsche mystiek vindt men in zijn preeken talloze schoone beelden en verheven gedachten. Het is daar evenals in de sferen van Dante's Goddelijke Comedie, die men moet doorworstelen, om de juweelen te vinden, die het bevat. Hier volgt een beschrijving der vreugde, die in den hemel heerschte, toen Maria, na een lange reis door de wolken boven de aarde, steeds hoger steeg door de atmosfeer der maan, door de regionen van Mercurius, Venus, de Zon, Jupiter, Mars en Saturnus, om zich ten laatste te midden van de schitterende sterren op haar troon te plaatsen.

„Evenals de aarde in de lente” — schrijft Bernardino — „verzinkt in bloemen en geur, zoo wordt Maria omringd door engelen, apostelen, martelaren, allen cirkelen om haar heen, omhullen haar met een atmosfeer van zang en geur. Zingend, dansend, maken zij kringen, gelijk gij dit ziet geschilderd boven de Porta Camoglia”.

Bernardino kende heel goed de fouten van de Sieneesche maatschappij, vooral de verdeeldheid, de partijgeest — „la parzialità”, die daar nog bedenkelijker was dan elders. Alle kwaad, meende hij, wordt door den Satan veroorzaakt, wee de aarde en de zee, wanneer de Booze neerdaalt, zegt St. Jan in de Apocalypsis. Vandaar, dat Bernardino eenige preeken gewijd had aan deze ziekte van zijn volk. In zijn vertwijfeling over den partijstrijd, die de stad verscheurde, gaat hij zoo ver, dat hij Christus smeekt, de gebeden niet te verhooren van hen, die den Guelfen of Ghibellijnen zijn toegedaan. Hij vervloekt hen en zegt: „Ik smee U, o Heer, om hun zielen door duizend demonen te laten verscheuren en geen hunner aflat te schenken”.

Vrede, Vrede! roept hij steeds.

Ten einde onmiddellijk resultaat te zien van zijn oproep, gelastte hij tijdens een preek, dat zij, die zich met hun vijanden wilden verzoenen, onmiddellijk naar de kerk moesten gaan, ten teeken, dat zij beloofden, in vrede te zullen leven. De mannen zond hij naar de kathedraal, de vrouwen naar den San Martino.

Een ander maal dreigt hij de stad met eenzelfde lot, als Jeruzalem ondergaan heeft. „Schoon zijt gij, o Siena, maar niet zoo schoon als Jeruzalem was. Indien gij u niet betert, zal God geen prediker zenden gelijk Bernardino, maar „broeder geesel”, „frate bastone”, zal het woord tot u richten. De prediker wist reeds wie deze broeder geesel zou zijn. Dit was natuurlijk een condottiero, aan wien God zou bevelen: „Capitano, neem deze stad en vernietig haar”. En deze condottieri schilderde hij af als de sprinkhanen met menschenhoofden, met vrouwenhaar en leeuwentanden, de sprinkhanen in wapenrusting, wier vleugelen een gedruisch maakten als het gedruisch der wagens, wanneer vele paarden naar den strijd loopen.

De woordenkeus, de vermaningen van Bernardino zijn menigmaal zeer krachtig en expressief. Zoo verwijt hij bijvoorbeeld de vrouwen, dat zij lange slepen dragen. „Gij behoeft u niet te verwonderen, dat de armen u vervloeken, wanneer zij, bevend van koude, toezien, hoe het slijk der straten uw gewaden bedekt, voor duur geld gekocht . . .” „Het slijk krijgt een mantel, dien het niet begeert en een arme heeft geen lijftocht en kleeding, waar hij zoo bitter om smeekt”.

Ook zegt hij geducht de waarheid aan de vrouwen, die hun eigen mannen verwaarloozen en vreemden het hof maken. „Hebt gij niet gehoord”, vraagt hij aan de eerste de beste vrouw, die hij bij een preek onder zijn gehoor vindt, „van den waard, die in zijn herberg twee soorten wijn had, den goeden gaf hij zijn vrienden, den slechten — aan de dommen. Evenzoo doet de ijdele vrouw. Den goeden wijn verkoopt zij op de markt voor het bisschoppelijk paleis of in de kathedraal aan hen, die haar schoonheid bewonderen en den slechten aan haar man. Wanneer zij naar de kerk gaat, schikt zij zich op, blanket zich, legt een guirlande op het hoofd, als ware zij de Madonna en thuis ziet zij er uit als een slons”.

Kostbare gewaden ontlokken hem woorden van hevigen toorn: „Indien ik één van die gewaden”, sprak hij eens, „goed zou persen en uitwringen, zou er menschenbloed uit druppelen”.

Even krachtig streed hij tegen woekeraars en spelers, maar

zijn preeken bereikten niet steeds hun doel. Men verhaalt van een woekeraar, die na een preek tot Bernardino kwam, diep berouw voorwendde en hem verzocht, nogmaals tegen den woeker te spreken, want zijn woord had grooten indruk gemaakt en er waren nog veel woekeraars in de stad. Het bleek echter, dat de verstokte zondaar hiermede beoogde, dat zijn concurrenten zich zouden beteren en hij dus nog hooger interest zou kunnen vragen.

(Wordt vervolgd)

Zomernachtdroom

DOOR JOHAN WESSELINK

EEN herberg aan de Waal, eenzaam tegen den dijk. In de verte de torentjes van Bommel en Gendt, in de bocht der rivier. Aan de overzijde van het water de heuvels van Berg en Dal, verder naar het Westen, Nijmegen, de stad op de zeven heuvelen. ☼ De maan, in gouden glorie, hangt laag boven de bosschen van den Duivelsberg, haar goud druipt in een golvende baan neer over de rivier. ☼ Een schokkertje met de draperie van een net en met het Oostersch ornament van een palingfuik, silhouetteert tegen het maanlicht. In den mast wiegt een lampje. Daarboven, rossig, schuift Mars door de fonkelende sfeer van Jupiter. ☼ De herberg is uit de zeventiende eeuw. Toen Jan van Goyen Nijmegen schilderde, zal hij deze herberg ook gezien hebben. De herberg is een levend schilderij van Van Goyen gebleven, of van dien zomernachtdroomer Aert van der Neer. ☼ Voor het huis staan twee linden, reusachtige, vijfarmige kandelabers. ☼ Over den verren dijk liep ik dien dag. De zon brandde, maar het water koelde de atmosfeer, en van het land woelen de geuren van hooi en soms van rozen en kamperfoelie door de lucht. Toen het avond werd, vond ik de herberg aan het water met het geheim der donkere linden, met den droom van het schokkertje. Er waren Mars en Jupiter, er was de twinkeling van Nijmegen, de duisternis van den Duivelsberg en de glorie daarboven. En ik vroeg me af: Waarom nog verder? Moeten we altijd voort, altijd naar andere verten, andere steden, naar nieuwe emoties? ☼ Deze plaats in de stilte van den zomeravond, scheen mij het bereikte, de eindelijke rust na het zwerfen. Was daar om die eenzame herberg niet de goud-doorschemerde sfeer der oneindigheid, de sereniteit van het tijdelooze? Was daar niet wijding van wierook-geuren? ☼ De man van de herberg was niet uit het Betuwsche land. Hij had gevaren als schipper op het Zeeuwsche en Hollandsche water en zich eenige jaren geleden neergelaten op deze plaats aan de Waal. Maar zijn oogen hadden den zwerversblik behouden. ☼ Hij staarde, als zag hij onwezenlijke dingen, in de diepten van den nacht en hij vertelde van het water. Van het water, zooals het nu lag in den gouden schijn. Er glijden de palingen in de fuiken, glinsterende slangen, die door de maankabbeling schieten en verwarren in het net. ☼ „Is op die boot, daar midden in de rivier, ook de visscher?” vroeg ik. ☼ „Natuurlijk, die woont er met zijn vrouw. 'n Jonge kerel, de vorige week pas getrouwd met een schippersdochter”. ☼ En ik dacht aan twee andere menschen, die ik kort geleden zag gaan op de huwelijksreis, met groote koffers en met biljetten van Cook. In de „Etoile du Nord”, in het Casino van Nice, concerten, dancing, driemaal verkleeden op één dag, vol zorgen voor garderobe, colliers en braceletten. En hier, dit menschenpaar, in het gouden licht, in de zingende stilte, in de geuren van over land. Arm en klein in hun vooronder en zoo rijk en groot in hun wijde, wijde wereld! ☼ De man vertelde van het water in den winter, toen het steeg tot de plek waar we zaten. Een verre zee was de rivier en men leefde met al zijn have onder de tochtige pannen, nachten van angst en dagen van spanning. ☼ Hij vertelde van het water als het onder een vloer van ijs schuurde en de uitgehongerde wilde eenden de prooi werden van roofvogels. Een arend zelfs, met een vlucht van wel zóó breed, had er eens gecirkeld in wijde kringen, de eenden doken in één onder de dreigende schaduwen, die van de vleugels neerdaalden op het ijs. Een schot, dat geen doel trof, verdreef den verwaalden vogel der bergen. ☼ Hij vertelde van vele vogels en visschen. Hij kende hun gewoonten, hun strijd, hun instincten, hun intelligentie. Hij vertelde van andere zomernachten, waarin hij rondzwierf op zijn boot met het klappende zeiltje, van de dauwige lenteochtenden, waarin hij door de rietlanden trok en de eieren van eenden, van wulpen en kievitenviten raapte.

(Slot op bladz. 378)

LAAN VAN KONINGSPALMEN IN DEN PLANTENTUIN TE BUITENZORG

's Lands Plantentuin te Buitenzorg

DOOR DR. S. BROEKHUIZEN

INDIEN er één wetenschappelijke instelling in de tropen is, welke een wereldvermaardheid heeft gekregen, dan is het 's Lands Plantentuin te Buitenzorg. De oorspronkelijke botanische tuin, die zich in den loop der jaren tot een centrum van biologische en landbouwkundige wetenschap heeft ontwikkeld, dateert reeds uit 1817. Zij was de eerste instelling van dezen aard, die in Nederlandsch-Indië tot stand kwam. In 1815 kwamen n.l. de koloniën, die gedurende den Napoleontischen tijd in Engelsche handen waren geweest, weer onder Nederlandsch bewind. De groep van Commissarissen, die toen naar Java vertrok om het bewind weer in handen te nemen, was vergezeld van een professor van het Athenaeum illustre te Amsterdam, den hoogleeraar C. G. L. Reinwardt. Deze was aangesteld als „Directeur tot de zaken van Landbouw, Kunsten en Wetenschappen”. Al spoedig richtte hij zich tot de regeering met het voorstel om te Buitenzorg, waar hij zich gevestigd had, een botanischen tuin te stichten. In de toelichting tot dit voorstel schreef hij o.a.: „Kruid- en landbouwkundige nasporingen moeten mede een gedeelte mijner werkzaamheden gedurende mijn verblijf in deze koloniën uitmaken. Het zal mij derhalve vergund zijn aan Uwe Excellentie een daartoe zoo dienstig en noodzakelijk hulpmiddel, het aanleggen van een stuk gronds, tot eenen plantentuin, en tot het doen van proefnemingen aangaande de cultures van nuttige gewassen voor te dragen. Zulk eene plaats zal niet alleen kunnen dienen ter aankweeking van vele gewassen, die in onze kolonie inlandsch zijn, maar men zal daar ook voorloopig de cultuur van vele andere nuttige gewassen uit andere gewesten kunnen beproeven. Zij zal

al nader geschikt zijn tot eene kweekschool en verzamelplaats van planten, welke van hier voor onderscheidene kruidtuinen en soortgelijke stichtingen in verschillende gewesten en in Nederland verlangd worden, en zij zal aldus gelegenheid geven tot betrekkingen, die voor de natuurkundige wetenschappen niet dan zeer belangrijke en nuttige zullen zijn”. Het voorstel van Reinwardt werd direkt ingewilligd en begin 1817 werd reeds de eerste spade in den grond gestoken. Sedertdien heeft de Plantentuin zich gestadig ontwikkeld en uitgebreid. Een enkel cijfer kan dit illustreeren. Toen Reinwardt in 1822 naar Europa terugkeerde, bevatte de botanische tuin een collectie levende planten, die een 900-tal soorten omvatte, terwijl dit aantal op het oogenblik tot ongeveer 40.000 soorten gestegen is. Dat 's Lands Plantentuin zich tot een zoo vermaarde instelling ontwikkeld heeft, is vooral te danken aan de leiding van eenige voortreffelijke mannen. Vooreerst moet wel genoemd worden J. E. Teysmann, die van 1831 af gedurende wel 50 jaren aan den Plantentuin, als hortulanus, verbonden is geweest. Op initiatief van den botanicus Dr. Hasskarl ging hij ertoe over, de planten zooveel mogelijk systematisch, volgens hun natuurlijke verwantschap, te rangschikken. Dat dit geen geringe arbeid was, blijkt uit het feit, dat het 7 jaar duurde (van 1837 tot 1844) voor de herplanting voltooid was. Het resultaat is echter, dat 's Lands Plantentuin nu een eenige plaats inneemt onder de tropische botanische tuinen. Bij den opzet van sommige dezer tuinen is men uitgegaan van de gedachte, dat men een zoo getrouw mogelijk beeld moest geven van de weelderige tropische natuur; van de verschillende

VARENGROEI OP DEN GROND EN EPIPHYTISCH (OP DE BOOMEN) IN DEN VARENTUIN TE BUITENZORG

levensgemeenschappen dus, zooals het oerbosch, het moeras e.d. Dit is bijv. het geval bij den eveneens zeer bekenden botanischen tuin van Peradeniya op het eiland Ceylon. Anderzijds werden tuinen aangelegd, waarbij het er vooral om te doen was een schoon geheel te krijgen, waarbij dus het aesthetische element (goed onderhoud, groepeerings naar kleur en vorm) op den voorgrond stond. Dergelijke tuinen, zooals bijv. de botanische tuin van Singapore, zijn eigenlijk meer als publieke parken te beschouwen. Uit wetenschappelijk oogpunt staat 's Lands Plantentuin, juist door den systematischen opzet, bovenaan. ☒ Haar grootste uitbreiding heeft deze inrichting echter gekregen onder de leiding van Dr. Melchior Treub, die in 1880 tot Directeur werd benoemd. Onder diens leiding is de Plantentuin geworden tot een instituut van wereldvermaarde betekenis en, naar het eenstemmige oordeel van natuuronderzoekers der geheele wereld, tot het eerste botanische instituut van de tropen. De werkzaamheden van 's Lands Plantentuin breidden zich onder Treub's beheer zeer uit, niet het minst door zijn arbeid op het gebied van den tropischen landbouw. Dit leidde ertoe, dat in 1905 's Lands Plantentuin, welke steeds onder het Departement van Onderwijs had gestaan, tot een zelfstandig Departement van Landbouw werd (later uitgebreid tot Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel). Op het oogenblik is de toestand zoo, dat de Plantentuin een van de vele afdelingen van dit Departement vormt, en wel die afdeling, waar in hoofdzaak het zuiver wetenschappelijk werk verricht wordt. ☒ Doch de afdeling 's Lands Plantentuin omvat niet alleen den botanischen tuin; er behooren tot deze afdeling nog een aantal andere instellingen, die echter voor het meerendeel zeer nauw met den botanischen tuin zijn verbonden. ☒ De Plantentuin zelf beslaat thans een oppervlakte van ongeveer 80 ha en bevat, zooals reeds werd opgemerkt, een 40.000 verschillende plantensoorten. Voor het meerendeel zijn dit boomen en heesters, terwijl zooveel mogelijk van elke soort twee exemplaren aanwezig zijn. ☒ Wanneer men den tuin door den hoofdingang betreedt, dan bevindt men zich aan het begin van de vermaarde „Kanarie-

laan", welke gevormd wordt door een dubbele rij van kanarieboomen (*Canarium edule*). Deze laan met de ongeveer 30 M. hooge boomen is welhaast een halven kilometer lang en een van de mooiste sieraden van den tuin (zie de voorplaat). Langs de stammen en takken der boomen slingeren zich lianen en klimplanten: vooral aronskelkachtigen en tal van orchideeën. Onder deze laatste valt bijv. *Gramatophyllum speciosum* op, een orchidee, die groote schijnknollen van wel 5 à 6 M. vormt. Een andere orchidee is *Vanda Lowii*, met bloestengels van meer dan 2 M. lengte. Andere boomstammen zijn weer begroeid met varens, o.a. met de typische nestvaren (*Asplenium nidus*). Prachtig is ook de laan van Koningspalmen, die van het einde van de Kanarielaan naar een anderen ingang voert (afb. blz. 370). Meer naar rechts ligt de groote vijver, met de verschillende soorten waterlelies en de *Victoria regia*, terwijl op den achtergrond het paleis van den Gouverneur-Generaal ligt. Een historische plek is de kleine begraafplaats der Gouverneurs-Generaal, met eveneens de graven van de natuuronderzoekers Van Hasselt en Kuhl. Hooge bamboestoelen vormen hier natuurlijke zuilen en zuilengangen, die even aan de gothische spitsbogen van een kathedraal doen denken. ☒ Het zou ondoenlijk zijn alle afdelingen met een speciale plantengroep hier te memoreeren. Vermelden we bijv. de palmenafdeling, welke de meest uitgebreide palmen-collectie der wereld omvat. Ook de afdeling van de peuldragende gewassen en die der varens (zie de foto hierboven) zijn buitengewoon uitgebreid. ☒ De tuin wordt doorsneden door de rivier de Tjiliwoeng. Twee takken hiervan omsluiten een eiland ter grootte van 12 ha, dat eveneens bij den tuin is gevoegd. Hier vindt men de zeer belangrijke afdeling der klimplanten en de afdeling met kruidachtige en die met overblijvende planten. Aan de andere zijde van de Tjiliwoeng vindt men terreinen voor kultuurproeven (bijv. bemestingsproeven). ☒ Aan den tuin grenzen tal van gebouwen, die eveneens tot de afdeling van 's Lands Plantentuin behooren. In de eerste plaats het Herbarium en het Museum voor de Systematische Botanie. Deze inrichting staat wel het meest in direct contact met den botanischen tuin. Haar werkzaam-

'S LANDS PLANTENTUIN TE BUITENZORG. OERBOSCH IN DEN OMTREK VAN BUITENZORG

heden hebben vooral ten doel het systematisch onderzoek der flora van Ned. Indië, en dit is voor een belangrijk deel nog steeds pionierswerk. Maar tevens moet dit werk beschouwd worden als belangrijk voorbereidend werk voor de studie der natuurlijke plantengemeenschappen zoowel als voor de plantengeografie. ☞ Een andere belangrijke instelling, eveneens aan den tuin grenzend, is het Treub-Laboratorium. In dit botanische laboratorium worden hoofdzakelijk onderzoekingen van planten-physiologischen aard verricht, terwijl hier ook aan buitenlandsche geleerden de gelegenheid wordt geboden, onderzoekingen op planten-physiologisch gebied te verrichten. ☞ In direct verband met den botanischen tuin te Buitenzorg moet ten slotte nog de bergtuin te Tjibodas genoemd worden. Deze ligt op de N. O. helling van de Gedeh, tusschen 1400 en 1500 M. hoogte en is reeds gesticht op initiatief van Teysmann. De flora draagt hier een geheel ander karakter dan in Java's lage streken. Hier groeit bijv. de z.g.n. „Javaansche edelweiss" (*Gnaphalium javanicum*), terwijl verschillende planten zich hier beter ontwikkelen, bijv. de boomvarens. Zeer belangrijk is voorts, dat deze bergtuin aan een groot oerbosch grenst (zie de afb. op deze bladz.), dat zich tot 1800 M. hoogte uitstrekt. Dit oerbosch is reeds onder Treub tot natuurmonument verklaard en onder het beheer van den Directeur van 's Lands Plantentuin gesteld. Bovendien stichtte Treub in Tjibodas een klein laboratorium, waardoor het mogelijk werd aan de grens van het oerwoud wetenschappelijke onderzoekingen te verrichten: een inrichting, die haars gelijke op de wereld niet heeft. ☞ De heerschende crisis en de daarmede gepaard gaande bezuinigingsmaatregelen hebben ook 's Lands Plantentuin niet ongemoeid gelaten. Het is nog niet zoo heel lang geleden, dat het ergste voor zijn voortbestaan gevreesd moest worden. In den loop van het vorige jaar werd de wetenschappelijke staf reeds met 40 %

ingekrompen. Natuurlijk brengen dergelijke maatregelen het wetenschappelijk werk in ernstige moeilijkheden. ☞ Mogen algemeen tot de overtuiging komen, dat ook in deze tijden de ideëele waarden niet geschaad mogen worden. De ten opzichte van 's Lands Plantentuin toegepaste maatregelen zijn reeds van dien aard, dat nog verder gaande bezuiniging noodzakelijkerwijs tot afbraak moet leiden van hetgeen met groote moeite gedurende meer dan een eeuw werd opgebouwd.

MOEKDEN

DOOR E. KUNERT

MOEKDEN, in het Chineesch Feng-tien genaamd, is een stad, die uit het grijze verleden stamt. Reeds in de zevende eeuw was het bekend als de hoofdstad van het toenmalige Korea. Echter heette het toen Kaoli. ☞ Volgens aardrijkskundige boeken is de stad in een zeer vruchtbare vlakte gelegen, maar naar Nederlandsche begrippen is die „vruchtbare" vlakte toch maar heel, heel poover. Ja, troostelooser land dan ik, van Peiping (Peking) komend, gedurende de laatste vier of vijf uren in den trein vóór Moekden doorreed, heb ik zelden gezien. Zand en nogeens zand, tientallen breede, verzande rivierbeddingen, waarvan er slechts een enkele een stroompje van een paar meters breedte vertoonde. Toch leven er ook daar menschen, en wel van hondenfokken — groote, langharige, gele honden, die in Januari, wanneer hun pels het dikst is, geslacht worden. Het vleesch wordt gegeten en de pelzen worden gezouten en te Moekden verhandeld, vanwaar zij over de geheele wereld verstuurd worden om bijvoorbeeld als beddekleedjes in een Hollandsche slaapkamer terecht te komen. Waarvan de honden

echter leefden, heb ik nimmer kunnen uitvinden. ☼ Deze vlakke werd duizend jaren geleden door nomadische Toengoesen-stammen bevolkt, die in naam onder de heerschappij van den Zoon des Hemels te Peking stonden en hem ook wel tribuut zonden in den vorm van steenen pijlpunten, jachtvalken, goud en later ook ginseng, maar hun afhankelijkheid was slechts zeer betrekkelijk. Zij deden herhaaldelijk invallen in Noord-China en in de tiende eeuw gelukte het een dier stammen, de Khitans, zich van den troon van Peking meester te maken en aan China de Liao- of IJzeren Dynastie op te dringen. De Liao-Dynastie kende haar Pappenheimers thuis, met het gevolg, dat een van haar eerste daden was, den Grooten Chineeschen Muur tot Schan-haikwan en de Golf van Liao-toeng door te trekken. Desniettemin gelukte het de Nutsji's of Gouden Tartaren, in de XIIe eeuw om op hun beurt de heerschappij over Peking en een groot gedeelte van China te vestigen. Zij stichtten de Kin- of Gouden Dynastie, die echter na een eeuw door Dzjenghiz Khan en zijn Mongolen verdreven werd. Maar vóór de Kin-Dynastie ten val kwam, gebeurde er in de Tsjang-pai-schan-Bergen een wonder. Drie hemelsche maagden waren aan het baden in een meer, toen er een ekster over hen heen vloog, die een rijpe, roode vrucht in den schoot van een der drie liet vallen. Deze at onmiddellijk van de vrucht en schonk te zijner tijd het leven aan een zoon, dien zij Aisin Gioro of den Gouden noemde. Deze Aisin Gioro vereenigde drie nomadenstammen tot één, dien hij Mantsjoe of „de Reine” noemde. Na dertien jaren geregeerd te hebben, werden hij en al zijn zonen vermoord, behalve zijn jongste zoon Fantsja, die ontsnapte en daarna in vergetelheid geraakte, totdat in de zeventiende eeuw Noerhatsjoe er aanspraak op maakte een afstammeling van Fantsja te zijn. Noerhatsjoe smeedde alle stammen van Mantsjoerije en Binnen-Mongolië tot één volk tezamen. Hij zelf noemde zich Yoeng Ming ofwel Dapper en Vermaard. Zijn zoon Tien Ming noemde zich reeds keizer, maar, daar hij niet Zoon

des Hemels was, telt hij niet als zoodanig mee in de Chineesche geschiedenis. Maar toen de Mantsjoes door een Chi-

neesche generaal opgeroepen werden om een rebellie te Peking te onderdrukken en zij bij hun aankomst daar ter stede hoorden, dat de laatste Ming-keizer zich opgehangen had, riep zij Tien Ming's negenden zoon tot Zoon des Hemels uit. Hij werd daar mede de grondvester der Ta-tsing of „Grootte, Reine” Dynastie. ☼ De Chineesche stad Moekden is — in tegenstelling met de Japansche stad — dan ook een klein Peking. Een uitstekend onderhouden, dertig voet hooge muur sluit een oppervlakte van een vierkante mijl in, op driekwart waarvan ongeveer een kwart millioen menschen in leemen hutten wonen, terwijl het vierde kwart door een met een muur omgeven paleis in beslag wordt genomen. ☼ Door een poort naar binnen loopend, komt men in een grooten binnenhof, omringd door gebouwen, waarvan sommige als proviandhuizen gebruikt worden; waarvoor een eenzame schildwacht op en neer drentelt. De soldaat toonde mij in het ontvangsgebouw Noerhatsjoe's pak en schoenen — de Mantsjoerische Dzjenghiz Khan is zijn carrière als straatventer begonnen. Toen liet de wachter mij aan mijn lot over en doolde ik alleen door de doodsche hoven, met

hun roode gebouwen onder zware, gele daken. Hier ziet men den keizerlijken draak in bas-relief in marmer gebeiteld, daar een fraai versierd achthoekig paviljoen. Maar alles lag eenzaam en verlaten. Het lawaai der stad drong als een vergezooem tot mij door en deed mij de stilte des te meer gevoelen. ☼ Plots schrok ik van een lang nagalmenden, metalen klank. Ik keerde mij schichtig om en meende in de schaduw van een knoestigen eik Mantsjoe-krijgers te zien, die zich met tweehandige zwaarden oefenden. Toen merkte ik dat de wind een takje tegen een oude, groenbronzen bel zwiepte. Het is jammer dat alle gebouwen hier, zooals in Pe-

king, angstvallig gesloten zijn. Zijn zij leeg? — die vraag dringt zich onwillekeurig aan mij op. Is er geen enkel meubelstuk, geen enkele versiering meer over, die aan het grootsche

MOEKDEN. TOEGANGSPOORT TOT HET GRAF VAN NOERHATSJOE, DEN VADER VAN DEN EERSTEN MANTSJOE-KEIZER

FAÇADE VAN EEN NAAR EEN BINNENHOF MET ONTVANGPAVILJOEN (RECHTS) LEIDENDE TRAP IN HET KEIZERSPALEIS TE MOEKDEN

verleden herinnert? Zelfs dan was ik graag door de hallen gewandeld, waar Noerhatsjoe en zijn wilde ruiters feest vierden en waar ook menige daad geschied is, die het daglicht niet mocht zien. Misschien waart zijn geest nog 's nachts door de hallen, die zijn grootheid hebben gekend, terneergeslagen over de leegheid en het verval, zich afvragend of er dan niemand meer is, die hem de voorouderlijke offers brengt. ☞ Zooals Peiping zijn „peppermint bottle”¹⁾ heeft, heeft ook Moekden zijn groote stoepa, maar deze is al sterk vervallen. ☞ Op enkele km afstand ligt Foeling of „Gelukkige Tombe”, waar Noerhatsjoe begraven ligt. Het poorthuis, dat aan weerskanten door drakenreliefs van groen majolica geflankeerd is, geeft toegang tot een zeer breede allee van loofboomen en cypressen. De grond is met granietklinkers geplaveid, waartusschen driemaal drie lijnrechte, met wit marmer geplaveide, voetpaden naar de begraafplaats leiden.

Voordat men deze bereikt, moet men eerst een roodsteenen gebouw met een dubbel, geel dak passeeren. Door de open traliewerkpoort naar binnen kijkend, ontwaart men een reusachtigen schildpad van steen met een meters hooge tafel op den rug, waarop de lof van Noerhatsjoe bezongen wordt. Aan weerszijden van de allee verheffen zich op voetstukken groote, steenen dieren, bv. een leeuw, olifant, kameel en paard. ☞ Dan komt men voor een muur te staan, waarop een prachtig versierde toren van drie verdiepingen. Achter dien muur ligt het graf van den Mantsjoerischen Dzjenghiz Khan. ☞ Nieuwsgierig, welk nieuw wonder ik zou aanschouwen, liep ik haastig door den tunnel, die onder den toren doorloopt en kwam tot mijn verbazing voor een zandhoop van vele honderden tonnen te staan, aan eene zijde waarvan een enkele, knoestige, door den wind totaal kromgebogen cypres groeit. Ergens in dien zandhoop rust het gebeente van Noerhatsjoe, die, als straatventer begonnen, een bedelaarsgraf boven een keizerlijk mausoleum verkoos.

1) Zie Buiten, Jaargang 1932, nr. 49.

VOLTAIRE en de schrijver Piron konden elkaar niet zetten. Toen in een gezelschap het gesprek liep over tafeltogeneugten en

Foto N.V. v. Tubergen

ASCLEPIAS TUBEROSA

Piron zeide, dat geestige menschen graag goed mochten eten, merkte Voltaire op: „Zoozoo, u eet daarom zeker graag zoo goed, omdat U geestig wilt zijn?” ☞ Toen de première van een van Voltaire's toneelstukken in het water gevallen was, voegde Piron hem toe: „Nu, monsieur Voltaire, dezen keer wilde U zeker wel, dat het stuk van mij was!”

HET GRAF VAN NOERHATSJOE, DE VADER VAN DEN EERSTEN MANDSJOE-KEIZER, BUITEN MOEKDEN

Een paar fraai bloeiende vaste planten voor den border

DOOR G. KROMDIJK

WENSCHT men een hoek of strook in den tuin waar men liefst het geheele jaar door bloemen wil zien, dan kan men dit voortreffelijk bereiken door het aanleggen van een bloemenborder. Laten wij echter direct opmerken, dat zoo'n border geen plaats is om bloemen te snijden. Door het snijden van bloemen moet men veelal tusschen de planten loopen en zal men dus de vooraan staande planten spoedig vertrappen. Ook zouden wij zoo'n bloemenplek veel te gauw leeg snijden. Wie dus snijbloemen wil hebben, wel, die legge daar een apart snijhoekje voor aan. Heeft men hier wegens te weinig ruimte geen gelegenheid toe, dan koope men liever wekelijks een handje bloemen, men steunt daarmee tevens onze Nederlandsche snijbloemenkweekers, die het thans heusch niet rooskleurig hebben. Afgesproken dus, alles beter dan bloemen uit den border snijden. Zoo'n bloemenborder kan uit allerlei materiaal bestaan, 't zij dat hij beplant is met eenjarige gewassen, 't zij met vaste planten, 't zij in combinatie met deze twee. Meestal bestaat zoo'n border echter voor het grootste gedeelte uit vaste planten, afgewisseld door plekje éénjarige zaadbloemen, wat ons de juiste beplanting lijkt. Als eisch kunnen we stellen,

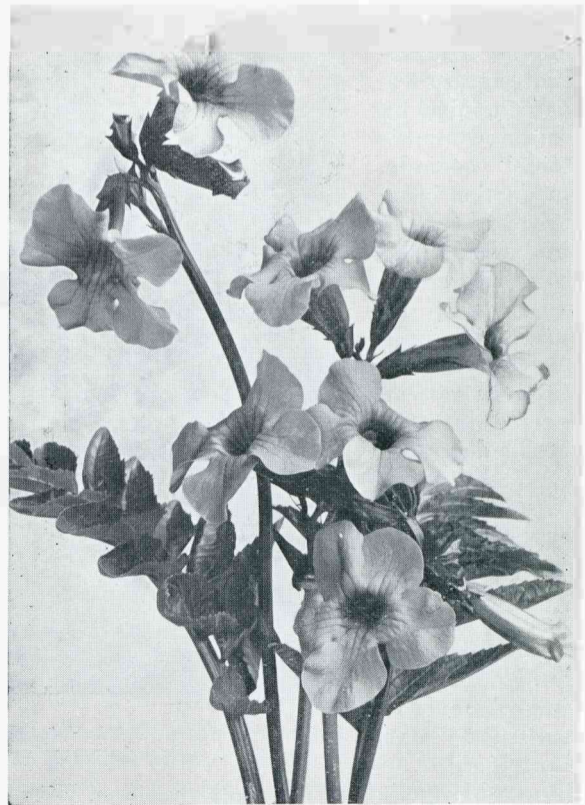

Foto N.V. v. Tubergen

INCARVILLEA DELAVAYI

Foto N.V. v. Tubergen

ALSTROEMERIA CHILENSIS

dat zoo'n border eigenlijk het geheele jaar door bloemen te zien moet geven. Dit is te bereiken, ook 's winters, indien de keuze van het materiaal maar goed is. Later hopen wij hier nog wel eens op terug te komen. 't Sortiment vaste planten is geweldig uitgebreid, en toch ziet men in vele borders dezelfde planten, steeds weer enkele malen in herhaling gebruikt, zóó, dat men soms vier tot vijf groepen van dezelfde soort en dezelfde kleur in zoo'n border aan kan treffen. Dit komt meestal doordat men zoo'n tuingedeelte door z.g. bloemisten laat aanleggen, die mogelijk heel goed pot- en kamerplanten kunnen kweken, maar nog lang geen tuin-architect zijn. Men neme om teleurstellingen te voorkomen, hier dus terzake kundig personeel voor. Enkele borders die we eenigen tijd geleden zagen, waren geheel door rasechte amateurs aangelegd, en 't moet gezegd worden, het resultaat was beter, dan dat van de z.g. vakkundig aangelegde borders. Er zijn echter enkele van die vaste planten, die we bijna nooit in zoo'n border aantreffen, terwijl ze toch buitengewoon mooi zijn, vermoedelijk is men niet genoeg met deze planten bekend. In de allereerste plaats willen we noemen de *Anchusa italica* Dropmore. Dit is een prachtige frisch groeiende decoratieve plant, met mooie, zuiver blauwe bloemen. De bladeren zijn groot en ruw behaard, de plant behoort n.l. tot de familie der ruwbladigen, de *Asperifoliae*. De Hollandsche naam van deze fraaie plant is Ossentong. De bloeitijd valt van Juni tot September. Het is een prachtige plant om achter in groote borders te planten, men zette ze echter vooral niet te dicht op elkaar, daar ze een flinke ruimte kunnen beslaan. Ze verlangt een plaatsje in het volle zonlicht en groeit het best op een goed bemesten en flink los gewerkten bodem. Men heeft nog enkele andere soorten, zooals *Anchusa italica* Pride of Dover, met hemelsblauwe bloemen, iets lager dan eerstgenoemde. Verder de *A. Morning Glory* met sterk vertakte bloemstengels en donkerblauwe bloemen. Heel mooi is ook de *Anchusa myosotidiflora*, die zeer vroeg bloeit, met vergeet-mij-nietachtige bloemen, deze is als 't ware onmisbaar in den border. Laten we even opmerken, dat de laatstgenoemde eigenlijk geen vaste plant is, maar een één- of twee-

jarige. Ze wordt meestal als éénjarige plant behandeld en dus in Maart onder glas gezaaid, en vervolgens uitgeplant. Zoo heeft men nog enkele andere soorten, doch deze zijn tegenover de hier genoemde van weinig beteekenis. In het najaar, na het afsnijden der planten, moet men de *Anchusa*'s een weinig dekken, bijv.: met turfmolm. Vooral pas verzette planten komen bij ons zonder bedekking den winter niet door. Schitterende borderplanten zijn ook de *Alstroemeria*'s, met prachtige oranje, op Lelies gelijkende bloemen. Men treft hierin trouwens onderscheidene kleurvariëaties aan, doch wij vinden de *Alstroemeria aurantiaca* wel de allermooiste. Jarenlang kent men reeds de *Alstroemeria*'s, die in 1753 uit Peru in Engeland werden ingevoerd. Dit was de *Alstroemeria Peregrina*, die aanvankelijk als een warme kasplant werd behandeld. Later, toen er meer soorten kwamen, waaronder de *Aurantiaca*, bleek al spoedig door verschillende proeven, dat ze lang niet zoo teer waren als men aanvankelijk geneigd was te denken. De bloeitijd van deze planten valt van Juli tot September. De *Alstroemeria* behoort eigenlijk tot de knolgewassen, evenals de *Dahlia*, ze vormt n.l. knolachtige wortels. Men moet de plant tijdens den winter met een behoorlijke laag turfmolm dekken, daar ze lang niet volkomen winterhard is. Het best doet men door eerst wat droge molm over de planten te brengen, en haar dan met een laagje natte molm af te dekken. Dekt men alleen met droge turfmolm, dan loopt men de kans, dat deze wegwaait. Voor iemand die een apart hoekje op wil zetten om van te snijden, is het een ideale plant; in afgesneden toestand blijft ze n.l. geruimen tijd goed. De planten groeien het best op een lossen, liefst zandigen bodem, de grond moet echter door bemesting goed voedzaam gemaakt worden. De vermenigvuldiging geschiedt door verdeling der wortels, hetgeen men het best na den bloei, als de planten in rust zijn, kan doen. Ook kan men ze gemakkelijk zelf zaaien; men doet dit na het rijp

GROEP ANCHUSA'S (LINKS LUPINEN)

DE MOOIE BRINK VAN GIETEN

worden der zaden zoo spoedig mogelijk en dan liefst onder glas. Na den bloei sterven de planten spoedig af en kan men op de open plekken zoo hier en daar wat andere herfstbloeiende gewassen ertusschen zetten. Op de foto (zie vorige blz.) zien we de *Alstroemeria Chilensis* die men in vele kleuren aantreft, varierende van wit-geel tot licht en donkerrose. Een plant die men ook zeer weinig aantreft, en die toch al heel bijzonder mooi is, is de *Asclepias tuberosa*, met prachtige schermvormige oranje bloemen. De bloeitijd van dit gewas valt in Augustus-September. De bloemen vallen op door hun buitengewoon fraaie oranje kleur. Ze verlangt een plaats in de volle zon, en groeit het best op een goed losgewerkten grond. Ook deze plant moet 's winters een weinig gedekt worden, vooral als ze in het najaar geplant wordt. Tenslotte vragen we dan uw aandacht nog voor de zeer weinig bekende en toch zoo fraaie *Incarvillea Delavayi* met prachtige purper-rose klokvormige, op Gloxi-

nia's gelijkende bloemen. Heel mooi is de hybr. Bees' Pink met groote, zacht-rose bloemen, een groote verbetering van de bestaande soorten. De bloeitijd der *Incarvillea's* valt in Juni-Juli. Des winters moet ze ook een weinig gedekt worden. Al deze planten kan men thans bestellen, dit najaar planten, en reeds het volgend zomer van hun bloei genieten.

NATUUR EN VOLKSLEVEN IN DRENTHE

DOOR J. H. BERGMANS-BEINS

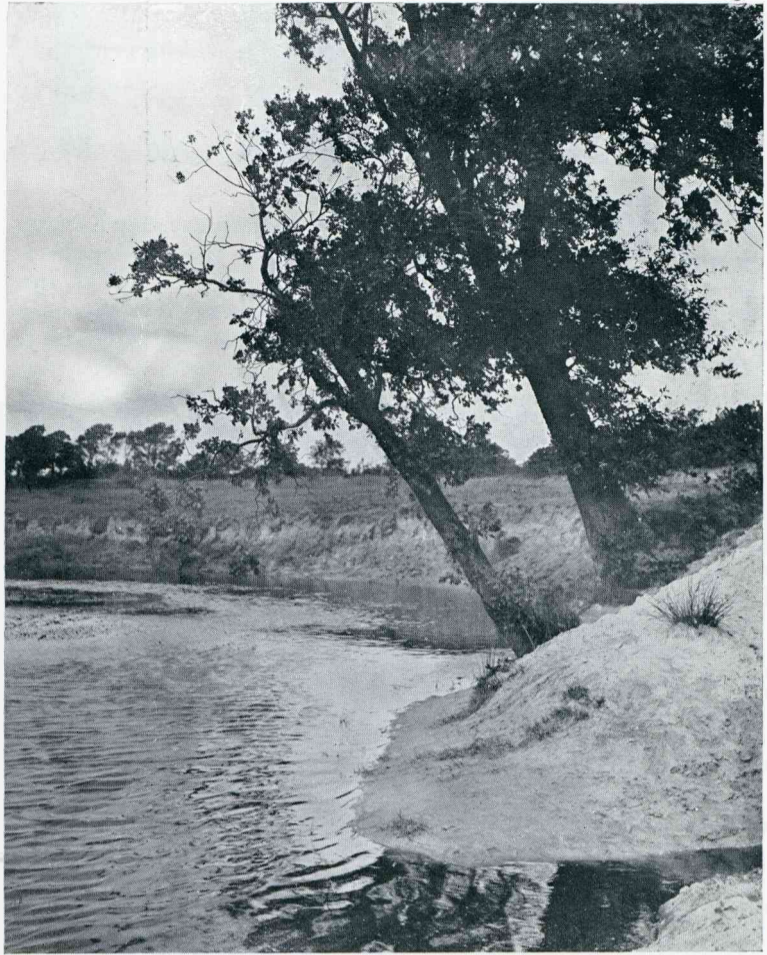
O Neerlands schoon:
Dat Drenthe, dat Drenthe;
O Neerlands schoon:
Dat Drenthe spant de kroon.

EEN oud liedje dat we ijverig en met toewijding zongen in onze jonge jaren, toen het voor ons een uitgemaakte zaak was dat Drenthe 't mooiste en beste deel van de wereld was. ☞ Ga eens met mij rondzwerven, dan wil ik u het mooie van ons landschap laten zien, dan wil ik u vertellen van het leven van hen die het bewonen. ☞ De weiden! Als een gouden deken bedekken de gele boterbloemen de groene weiden, hier en daar omzoomd door een roodachtig waas van de hooge zuurstengels, die licht wiegend op den adem van den wind, als goedkeurend hun pluimen naar den grond nijgen. ☞ In den tijd van zon en zomer, van blij, vol leven dat overal ons begroet, overgoten door de warme zonnestralen, als de dauwdroppels glinsteren in de morgenzon, als de vogels hun dag beginnen met uitbundig gezang, komen de mannen met hun blanke zeisen om het volle welige gras te maaien. ☞ Met forsche slagen snijdt het scherpe staal de sappige stengels en waar de groene, met goud doorsprenkelde

ALS DE KORENOOGST OP DE DRENTSCHE ESSCHEN IS AFGELOOPEN, BRENGEN DE BOEREN HET GRAAN BIJ ELKAAR OM HET GEZAMENLIJK MET DE MACHINE TE DORSCHEN

deken lag, valt het malsche gras voor de voeten van den ijverigen maaier. ☼ Straks, als het rustuur komt, zal hij z'n maal gebruiken dat des morgens is meegenomen. ☼ De pannekoeken door de boerin gebakken, met veel eieren er in, zijn traditie. Is het baksel wat schraal uitgevallen en de pannekoeken taai inplaats van bros, dan is dit een teeken dat de eieren gespaard zijn. Ze worden dan tot schande van de zuinige bakster over het hek gehangen, opdat elke voorbijganger wete: deze boerin had geen eieren genoeg in het beslag gedaan. ☼ Het gras wordt gekeerd en in „opper” gezet, gestrooid en in groote oppers geschoven en als het dan droog en geurig in de hooischuur is gereden, viert de jeugd feest. „Heuigienspringen!” Alle kinderen uit de buurt komen op het verse hooi spelen om het aan te stampen, opdat er veel in de schuur geborgen kan worden. Het is een groote vreugde hieraan mee te doen. ☼ Ook heen en weerrijden met de hooiwagens van de schuur naar de weiden is een groot vermaak. ☼ De groene weiden liggen meest alle langs de stroompjes, die van de bruine heide komen en het land vruchtbaar maken. ☼ De stroompjes, waar de jongens in de warme dagen gaan baden en zwemmen, waar de visscher, aan den oever zittend, z'n aas uitwerpt om de zilveren waterbewoners te verschalken, waar de vergeet-mij-niet langs de groene oevers bloeien en made-liefjes tusschen het gras verborgen zijn. ☼ De stroompjes! — waar diep verborgen in 't gele zand de schatten der witte wiven liggen opgestapeld. ☼ Als je in den avondschemer op het bruggetje staat en naar beneden ziet in het water, waar de laatste zonnestraal het oppervlak raakt, dan kun je ze zien, de kleine, fijne korreltjes. Dan lokken ze je met hun felle glinstering naar de diepe kolken, waar je nooit weer uitkomt. ☼ De stroompjes! — hier vrijgaand door de weiden, daar half verborgen onder 't struikgewas langs de oevers. ☼ Soms helder als kristal, dan weer donker en geheimzinnig, zonder bodem gelijkend, verleenen ze het landschap een groote bekoring, waar ze hun zilveren golfjes zoo stil voortstuwen. ☼ De meeste dorpen zijn in de nabijheid der stroompjes gebouwd. ☼ In het midden de brink, waar de boerenhuizen zich om heen hebben geschaard. De schuurkant naar de straat met de groote baanderdeuren en de diepe baanderhoek, waar je zoo heerlijk schuilen kunt voor een onverwachte regenbui. Ze spreken van de tijden toen alles op het bedrijf was gericht. Hier kan men gemakkelijk binnenrijden met de groote wagens vol hooi of koren. In den oogsttijd zijn ze den geheelen dag open. ☼ Als het koren vrijwel rijp is, wordt er op het „boerhoren” geblazen en men komt op den brink samen om den dag van maaien vast te stellen. Vroeger ging men omstreeks „Sunt Jobk” „in den bouw” dat is 25 Juli, tegenwoordig is men er wel eens vroeger bij. ☼ Ook de arbeiders komen bij elkaar en stellen het loon vast dat men zal verdienen in den oogsttijd. ☼ 's Morgens vroeg gaan maaier, weller en bindster naar den akker. De maaier gaat vooraan en maait het koren met de zeis (zwa) af. Dadelijk achter hem gaat de weller, ook wel een vrouw, die met een krommen haak een bepaalde hoeveelheid koren bij elkaar haalt en dan laat liggen voor de bindster, die het met een handje vol korenhalmen van onder en boven bij elkaar bindt. ☼ Is de akker afgewerkt, dan worden de garven tot hokken verzameld. Acht tot twaalf garven maken een hok. ☼ De aren zijn naar boven gericht om ze gauw te laten drogen. Het binnenrijden van het koren noemt men „intrekken”. ☼ In de ruime schuren werd vroeger het koren opgestapeld op de „balken” om in den winter afgedorscht te worden. ☼ 's Morgens werd het dun in de schuur gespreid en de mannen bewerkten het met een vlegel of dorschstok vaak bij het licht van een enkele stallantaarn. Na

AAN HET SCHIPBORKER DIEP

het dorschen werd het stroo weggenomen, de korrels bij elkaar geveegd en in een „wan” voorzichtig geschud om de overblijfsels van de aren er uit te halen. Later werd het in een wadmolen (waaier of weijer) beter schoongemaakt. ☼ Hiermede verdienden veel arbeiders des winters hun brood. ☼ Nu wordt het koren buiten het dorp in „mijten” of „zaadbulten” gezet om straks als alles binnen is door de stoomdorschmaschine afgedorscht te worden, terwijl het stroo in pakken wordt geperst. ☼ Als men na den oogsttijd zoo'n verzameling korenmijten ziet, zou men meenen in de binnenlanden van Zuid Afrika te zijn, zoo gelijken deze korenhooopen op kafferwonin-

DE BAANDERDEUREN MET BAANDERHOEK VAN EEN BOERDERIJ TE GASSELTE

gen. ☞ Een logeetje uit een der groote steden riep dan ook bij het zien van zoo'n veld met korenrijen: „O kijk eens oom, een Kafferkraal!” en de vergelijking was niet zoo ver gezocht.

ZOMERNACHTDROOM

(Slot van bladz. 369)

HET was na middernacht, vele lichten aan den horizon doofden, de klokken van Nijmegen schenen hun laatste lied gezongen te hebben, ik vroeg een bed in zijn herberg. ☞ Toen bleek de herberg geen herberg te zijn. Nee, voor logeergasten was hij niet ingericht. Eten en drinken, zooveel je lustte, maar een hotel, dat moest je in de stad zoeken. ☞ Nu toch verder. Eenzaam lag de kronkelende dijk, een donker lichaam boven de nevels, die overal begonnen te drijven, fantastische wolken, waarvan het maanlicht gedaanten maakte, die zweefden, opstegen en vervluchtigden in al dat zilver, blauw en goud, dat als een parelmoeren en diffuus schijnsel over de aarde was. ☞ Geheimzinnige terpen doemden op, de resten van een verlaten fort. Over een weidehek hing de kop van een slapend paard. Ik klopte hem op zijn nek. Ouwe jongen, kon ik ook maar zoo in den maneschijn staan te slapen als jij. De oogen openden zich, hij wendde zijn kop, die in het schemerige licht zoo wonderlijk groot en toch zoo vertrouwd was, naar me toe. Alsof hij blij was, dat er een wezen in de eenzaamheid van den nacht tot hem kwam, lei hij dien grooten kop tegen me aan en sloot weer de oogen. ☞ Ik heb daar lang gestaan, in wondere harmonie met dit sterke dier, met de aarde, die geur en dauw wasemde, met den hemel, die als een zegen van zacht licht was. De kosmische grootheid was nu een-en-al mildheid en verteederling. ☞ En toch weer verder . . . ☞ Het dorpje Lent lag donker weggezonden onder de vruchtboomen. Een roerdomp klaagde aan de stille plassen, waarop de waterlelies het licht van den hemel vasthielden in haar blanke hart. Op den telegraafdraad zaten twee uilen, dicht bijeen. Uit een boom stak een vogelverschrikker als een groteske marionet omhoog en tegen grillige oude wilgen gloeiden vonkjes van phosphoriserende diertjes. ☞ Weer verder . . . ☞ Bij de rivier, waar het veer de overgang is naar de stad, liep een man, zijn hoofd verstopt in den hoed en in de jaskraag, de handen diep in de zakken. Hij liep daar, strompelend en vermoeid, in den nacht heen en weer, wachtend. ☞ „Moet je ook over met de pont”, vroeg ik? ☞ „Nee, ik moet naar Arnhem en probeer nog met een auto mee te rijden. Dat tref je nog wel eens bij het veer”. ☞ De pont kwam zachtjes aandrijven en er was een auto op. Ik zag nog juist, dat de chauffeur op den smeekenden wenk van den zwerver één schudde en doorreed. ☞ De man dook weer in zijn kraag en begon zijn eentonigen gang, heen en weer, als een gevangene op de binnenplaats, wachtend. ☞ Ik dreef over naar de stad, waar een hotel was aan het water, een schipperslogement met kamers, die uitzagen op de

rivier. De kamer was klein, op den wand met groote bloemen hingen prenten van donkere, dansende seniorita's, met gouden oorringen en met zwaaiende tambourijnen en castagnetten. ☞ Maar toen ik het licht uitknipte, was daar voor me het lichte venster en de rivier, die ruischte langs de kaden. Er lagen schepen met stille lichten, de pont voer weer over, een auto was er op. Ik volgde de boot tot den anderen oever en ik zag de auto met felle lichten wegschieten in het duistere land. En het was of ik den zwerver nog altijd zag, wachtend. ☞ Nu was de nacht volkomen, alle leven scheen te slapen, geen auto vroeg overtocht. De klokken van den Sint Stevenstoren speelden hun klare melodietjes, de rivier ruischte, ruischte. ☞ Maar ik bleef den zwerver zien, strompelend, huiverend, wachtend. Ik zag hoe de uilen krassend om zijn verdoken kop fladderden, ik zag vogelverschrikkers grijnzend uit de boomen hem aanstaren. ☞ De seniorita's huppelden van den wand weg, het venster uit en den zwerver na. Zij dansten een duivelschen cancan om hem heen en zwaaiden haar castagnetten en tambourijnen om zijn ooren. En plotseling zag ik hem vluchten, een lugubere, ijle figuur, een reusachtige vogelverschrikker, die over de boomen van Lent wegvlood in den nacht. ☞ Toen was daar ineens — de cauchemar verdrijvend — het schokkertje op de rivier, met de Oostersche draperie van netten en met het stille lampje in den mast. En op de rimpellooze plas zag ik weer de waterlelie als een stralend wonder, in een aureool van iriseerend licht, het zuiverste licht zóó uit den hemel geput en uitgestraald in serenen glans. ☞ Ik werd wakker toen de zomerzon al hoog en fel over het water scheen en alles in het onverbiddelijke, helle licht der werkelijkheid zette, scherp en zakelijk, zonder droom, toen alles overdavend en overschetterd werd door het geluid van het moderne leven. ☞ En dan weer verder . . .

Ontvangen Boek. De Reichsbahnzentrale für den Deutschen Reiseverkehr, Parklaan 28, Rotterdam, zendt ons een alleraardigst geïllustreerd boekje, getiteld „Wasserwandern in Deutschland”, dat in woord en beeld doet zien welk een groote plaats de watersport, in het bijzonder de canosport, tegenwoordig in Deutschland inneemt. Het boekje geeft talrijke gegevens over cano-reizen op de Deutsche stroom en meertjes en wordt verlucht door vele zeer fraaie foto's, terwijl achterin een uitstekende overzichtskaart van geheel Deutschland en een overzicht van de Ruderherbergen opgenomen is. De afbeelding op deze bladzijde is ontleend aan dit boekje, dat gratis aan bovengenoemd adres verkrijgbaar is.

OP HET WILDE WATER VAN DEN LECHWEHRFALL TE FÜSSEN AAN DE LECH